

komu chce¹⁶⁹) a syn jeho Vasilij r. 1510 pokládal se za oprávněna porušiti pskovskou »starinu« a zavésti v Pskově »svoji obyčaji i pošliny novyje«. Zcela odstranil pskovskou věčovou samosprávu a předal správu pskovské oblasti do rukou náměstků velikým knížetem jmenovaných a jen jemu podřízených.¹⁷⁰)

Pskované se neprotivili provedenému převratu, nechopili se zbraně, jak to učinil Novgorod před svým pádem. Jen hořce oplakali svou ztracenou svobodu a s krutou bolestí v srdci podrobili se přísné historické nutnosti...¹⁷¹)

Z rukop. přel. V. Hájek.

T. Saturník:

O sovětském právu ruském.

Od r. 1917, kdy Rusko proměnilo se na socialistický, t. j. třídní stát, měla širší veřejnost jen velmi omezenou možnost se seznamovati se změnami, jimž byly podrobeny dříve platné právní řády ruské. Uzavření hranic, zákazy vývozu knih, neobyčejná jejich drahota a řada jiných nesnází bránily téměř úplně nahlédnouti do pravotvorné činnosti dnešních vládců Ruska, posouditi stav nynějších právních poměrů a činiti jakékoliv předpovědi o jejich dalším vývoji.

Proto tím spíše jest vítati dílo ruských profesorů v Praze N. N. Aleksejeva, S. V. Zavadského, A. V. Maklecova a N. S. Timaševa, kteří za přispění svých kolegů v Berlině, Rize a Paříži vydali obsáhlý spis o právu sovětského Ruska ve dvou svazcích, v nichž vylíčen jest současný stav všech oborů právních v Rusku v krátkých, avšak přehledných statích.¹⁾ Spis pojednává v prvním díle o pramenech práva, o státním zřízení ruském, místní samosprávě, výminečném stavu, o veřejno-právním postavení osobnosti, o poměru státu k církvi, sociální péči, o poměrech národohospo-

¹⁶⁹) Psk. 1. lětop. r. 1499 (P. S. R. L., sv. IV., str. 271).

¹⁷⁰) Ibid., r. 1510 (str. 282).

¹⁷¹) Viz Pskovsk. 1. lětop. r. 1510, vypravování o »dobyti Pskova« (P. S. R. L., sv. IV., str. 283—288).

¹⁾ Право советской России. Сборник статей составленный профессорами русского юридического факультета в Праге. Прага 1925 (nákladem vydavatelství »Пламя« v Praze).

dářských; druhý svazek věnován jest právu občanskému, trestnímu a procesnímu. Oba svazky čítají celkem 647 stran velkého formátu a přinášejí o dnešních zmatených a celkem velmi málo známých ruských právních poměrech velmi cenné informace.

»Vydané »Právo sovětského Ruska« jest první větší knihou, tištěnou v Praze, která se dostává do rukou našeho čtenářstva a která také byla psána mimo dosah sovětského despotismu. Proto považujeme za vhodné zmíniti se o obsahu díla poněkud podrobněji a podáme o každé stati krátký přehled, tak aby čtenář neznalý ruského jazyka mohl si učiniti aspoň malou představu o právním stavu v současném Rusku, který jest nejlepším zrcadlem jeho celého vnitřního života.

O pramenech práva.²⁾

Podle názorů sovětských ideologů mělo se nové právo ruské zroditi z »posvátné energie mas« a jejich »revolučního entuziasmu«. Idea diktatury, jakožto moci stojící mimo všechny zákony a normy, byla sama sebou neslučitelná s nějakým psaným právem a sověty, orgány nové státní moci, žily s počátku déle než rok skutečně bez jakékoliv konstituce; podkladem pro veřejnou správu stala se pouhá praxe.

Faktickým resultátem jejím byla však pravá záplava *psaného* práva: s počátku bylo to nekonečné množství dekretů bez jakéhokoliv systému, později pak již i systematické právní sbírky, jež ve srovnání s našimi poměry slušelo by nazvati zákoníky, kdyby s platnými názory o podstatě zákona nebyly v příkrém rozporu. Předně totiž není v Rusku žádné jistoty o tom, *kdo* jest oprávněn vydávati obecně závazné právní normy: dekrety vydává sjezd sovětů, jeho centrální výkonný komitét, rada lidových komisařů i jednotlivé lidové komisariáty (ministerstva), jejich presidia i sekce, různé mimořádné orgány (»trojky«, »pětky«) atd., ba dokonce i orgány, které formálně ke státnímu aparátu ani nenáleží (ku př. všeruská centrální rada odborových svazů). Při tom normotvorné činnosti jejich nejsou položeny žádné meze, takže mnohdy dochází k vydávání norem několika orgány o jedné a téže věci, aniž by tyto měly vědomost nejen o tom, že jistá věc již byla právním před-

²⁾ Stať prof. N. N. Aleksejeva a N. S. Timaševa.

pisem upravována, nýbrž i dokonce o *existenci* orgánu, který dříve ji právně již řešil.

Dále v Rusku není žádného rozlišování mezi »zákony« — řekněme dle státu buržoasního — a právními akty jinými. Právní předpisy vyhlašují se sice pod různými názvy (»postanovenije«, »prikaz«, »zakon«, nejčastěji »dekret«), rozdílů však mezi nimi není žádného; pojem zákona a zákonosti jest v sovětském státě věci neznámou. Právo sovětské jest pouze »ius scriptum«, jež postrádá naprosto charakteru práva zákonného. Také způsob vydávání dekretů jest velmi prostý; osnova se sestaví, jedenkrát pročte a současně potvrdí. Sovětští juristé (na př. Stučka) si tento postup velmi vychvalují zdůrazňující, že »v sovětské republice není žádného omezení počinu ani zbytečného formalismu«. Časté zmatky, které takovou rychlovýrobou zákonů vznikaly, přivodily samy sebou konečně obrat; od r. 1923 přistupuje se k vydávání právních norem s větší pečlivostí a za šetření zvláštních podmínek, které předepsal 22. článek nové sovětské ústavy.

Při nedostatečném rozlišování rázu pravotvorných aktů jest přirozeno, že neexistuje žádný zvláštní způsob jejich rušení. Dekret může býti zrušen prostě novým dekretem bez jakýchkoli podmínek, a to i nezávisle na instančním pořadí orgánu, který dekret vydal a tím, který jej zrušuje. Výjimky v tom nečiní ani samotná *ústava*, třeba se uznává za základní zákon a změny její (podle čl. 51) jsou vyhrazeny všeruskému sjezdu sovětů; ve skutečnosti ústava sovětská byla nejednou změněna dekrety všeruského centrálního výkonného komitétu hlavně v ustanoveních c právu volebním.

Zmatek v legislativě ruské zvyšuje se ještě tím, že nejen orgány centrální, nýbrž i místní vydávají dekrety, jež pak velmi často jsou s předpisy moci centrální v naprostém odporu. Sovětská vláda vidouc chaos z takové libovůle plynoucí počala od polovice r. 1922 (dekretem z 27. července) pravotvornou činnost místních orgánů správních omezovati, ovšem s nevalným úspěchem; v otázkách obchodního a finančního rázu zůstala po té stránce úplně bezmocnou. Řada nezákonných daní a dávek vybírala se od místních orgánů dále i v samotné Moskvě neřkuli v guberniích od centra odlehlých.

Na právo pohlíží sovětská theorie jako na výron síly; publikace právních norem a vstoupení jich v platnost má tudíž za ta-

kových okolností význam velmi podružný. Za sovětských poměrů možno užití dekretu třebaš dosud *nepublikovaného*, jak četné případy z praxe ukázaly, a možno ho také použití i na takové poměry, které se vytvořily dávno před tím, než nabyly platnosti. Dekrety vydávají se v celé řadě periodických sborníků; za autentický text však platí ten, který se uveřejňuje ve sborníku »Sobranije uzakoněnij i rasporjaženij raboče — krestjanskago pravitelstva« (Sbírka zákonů a nařízení vlády dělníků a sedláků) podle rozhodnutí rady lidových komisařů z 30. ledna 1918. Nabytí účinnosti v jednotlivých místech sovětské republiky počíná se dnem, kdy dotyčná čísla sborníku byla do toho kterého místa doručena (dle předválečného způsobu v Rusku); výjimka platí pouze pro akty uvedené v působnost cestou telegrafickou.

Posléze zmíněné ustanovení má cenu však více méně jen papírovou, poněvadž sovětským dekretům přiznává se z principu *zpětná působnost*. Celá řada socialisačních pokusů, jež sovětová moc prováděla, ospravedlňuje se v příslušných předpisech stálou vysvětlivkou, že všechny akty i smlouvy, kdykoliv a kýmkoliv ujednané považují se za neplatné, což jest nejkřiklavější nespravedlností.

Neměně pozoruhodnou vlastností sovětských zákonů jest, že nejsou pro státní moc bezvýhradně závazny, nýbrž jen tak dalece, pokud je to slučitelné s jejími skutečnými neb domnělými zájmy. Sovětské zákony (podle Stučky) toť pouhé »technické instrukce, v nichž jsou závaznými pouze všeobecná místa«.... Možnost nedodržovati státní zákony připouští se i v novějších zákonících ruského práva: téměř v každém kodexu jest ustanovení, jež dovoluje orgánu, který zákona užívá, faktický anulovati jeho předpisy (v občanském zákoníku ku př. čl. 1, který vyjímá občanské právo z ochrany v případech, kdy octne se v rozporu se sociálně-hospodářskými zásadami, v právu trestním čl. 10, který dovoluje užívati soudu trestních ustanovení podle analogie atd.).

Takovéto »zákony« musily samozřejmě zdemoralisovati soudnictví, jehož stav ani do poslední doby se nezlepšil. Ještě v r. 1923 tvořily se v Rusku různé »létací tribunály«, zákonům naprosto neznámé, které se k svým funkcím krátce pozvaly samy, do činnosti soudů zasahovaly orgány institucí jiných, věci nejvyšším soudem již platně rozhodnuté projednávány nižší instancí znova, ba vyvinulo se i prazvláštní rozeznávání zákonů dle jejich kva-

lity — porušení některých považováno totiž za právně závadné, kdežto při jiných pouze za maličkost, kterou se netřeba vůbec zabývat. (Do poslední skupiny klade se mimo jiné i zákon o práci, jenž v socialistickém státě by měl být vlastně věcí nedotknutelnou, věc to vpravdě charakteristická).

Šestý všeruský sjezd sovětů obrátil se sice již v r. 1918 ke všem občanům sovětové republiky, ke všem úředníkům i veřejným orgánům s výzvou, aby zákony republiky byly řádně zachovávány. Zvláštním dekretem rady lidových komisařů (z 30. prosince 1919) bylo občanům uděleno i právo žaloby na mocenské orgány pro jejich nezákonná jednání, avšak výsledků to nemělo; naopak kdo si stěžoval, dostal se do věznice.

Nedostatek úcty k zákonu se strany samých orgánů veřejných jakož i despotický režim nerespektující práv občanů nezbytně se musil obraziti i mezi občanstvem; pasivní odpor proti zákonům stal se zjevem docela obyčejným v nejširších masách. Jeho jednomyslnost přivedla celé instituty sovětského práva k pádu, hlavně v právu agrárním. Vydaných zákonů nedbáno a život šel ve starých kolejích. Nové právo zůstalo pouze právem *vyhlášeným*, však nestalo se skutečností; mezi ním a právními názory lidu nastalo žádné sjednocení.

Státní zřízení.³⁾

Obsáhlá stať prof. Aleksejeva o státním zřízení sovětském má několik částí. Nejprve pokouší se prof. A. vystihnouti všeobecný ráz sovětské moci státní, což při směsici různých idejí v Rusku hláсанých a při docela obráceně dopadající skutečnosti jest věcí dosti nesnadnou. Ve vlastním slova smyslu nelze ani nazvat sovětské zřízení »státním«, poněvadž moment práva, jenž bývá vodítkem pro pojem státu, nehraje při zřízení sovětském celkem žádnou roli.

Sovětské zřízení jest mocenským útwarem, kterému podle prof. A. vtiskují ráz despotismus, autorita jednotné komunistické strany a pouze jen nedobrovolně uznávaný princip práva. V souhlase s marxistickými teoriemi považuje se ruský stát za zřízení

³⁾ Stať prof. N. N. Aleksejeva.

třídní, za pouhý prostředek k vykořisťování, jehož trvání jest pouze dočasné, až do úplného osvobození člověčenstva.

Pro vznik moci sovětské považuje se uchopení se moci »utlačenými« za fakt normativního významu. Použití násilí vzhledem k násilníkům od »utlačených« a důsledkem toho i moc utištěných nad utlačovateli považuje se za absolutní, nepopíratelné *právo* utlačovaných. Aby pak nemohlo býti poukazováno k tomu, že násilí obou stran vůči sobě jest stejnou křivdou, když síla zakládá právo, byla vynalezena theorie, že násilí »porobených« jest svojí kvalitou docela rozdílné od násilí »utiskovatelů« ...

Rozdíly mezi demokratismem sovětským a buržoasním zračí se zejména při jejich porovnání. Sovětská demokracie přiznává politická práva pouze člověku *pracujícimu*. Za takového se uznává jen ten, kdo se zabývá produktivní a obecně prospěšnou prací, dále pak ten, kdo obstarává domácí hospodářství, které umožňuje druhým výrobní práci. Každý, kdo nežije z výsledku práce, nýbrž z důchodů, z procent, z podniku, z obchodu, ze zprostředkování obchodů atd. jest »utiskovatelem« a sovětská konstituce jej zbavuje všech politických práv. Ústava sovětská nepovažuje ani samotné veřejné orgány za nějak zvláště cenné, neboť podle sovětských názorů ministerstva, soudy, armáda i jiné úřady netvoří nových hodnot a žijí na účet produkce docílené pracujícími lidem; veškeren aparát státní správy má prý v každém státě nezbytně parasitický charakter. Buržoasní princip rovnosti všech lidí stal se dnes v Rusku věcí naprosto neznámou.

Kdežto v buržoasních státech jsou státní moci jednak platnými zákony (zejm. ústavou), jednak uznáním t. zv. nezadatelných práv člověka a dělbou státní moci položeny jisté hranice, jest moc státní u sovětů úplně neomezená. V Rusku sice vydána byla »deklarace práv pracujícího a vykořisťovaného lidu« (v lednu r. 1918), která přejata později do prvního paragrafu ruské ústavy. Však deklarace ta není konstitucí v našem smyslu, neustanovujíc vlastně práv národa, nýbrž práva státu. V deklaraci zbavena buržoasie majetkových práv, vyhlášena expropriace movitého i nemovitého majetku, vyvlastněny bankovní a jiné finanční kapitály, široké kruhy obyvatelstva zbaveny politických práv, ustanovena všeobecná pracovní povinnost — což přece není žádné právo, — nařízeno ozbrojení »pracujících«, zřízení rudé armády, třídám majetným pak nošení zbraní zakázáno. Nová ústava ruská jest

jen doplňkem a rozvinutím idejí hláсанých v »deklaraci«; nepřinesla tudíž žádného zlepšení. Svoboda podle sovětských pojmů není sférou nedotknutelných práv člověka, tedy sféra nezávislosti od státu, nýbrž pole státní působnosti, která dává privilegia jedněm a porobuje druhé. (S prohlášením svobody tisku ku př. v zápětí následovala konfiskace tiskáren a všeho technického materiálu pro tisk ve prospěch pracující třídy, aby svoboda mínění přestala býti závislou na kapitálu).

Dělení státní moci, jakožto systém politické rovnováhy, jest sovětskými theoretiky úplně odmítáno. Podle nich princip dělby moci státní není ničím jiným než teorií »třídního boje, boje to občanů nerovných politicky i hospodářsky. Odporný boj mezi mocí zákonodárnou a výkonnou, který se odehrává v buržoasních státech, jest prý největším hřichem vedoucích činitelů, odtržením moci od mas. Diktatura třídy jest neslučitelná s dělbou moci«. Státní moc v Rusku jest tudíž naprosto sverhovaná, absolutní.

Povaha *státního teritoria* jest v sovětském státě podstatně jiná, než ve státě buržoasním. Sovětský stát jest »internacionálním«, není tudíž spojen s nějakým vymezeným kusem země — svaz sovětských republik socialistických naopak prý jest určen na uchvácení celého světa.⁴⁾ Státní moc nad teritoriem není imperium, nýbrž *dominium*: veškerá půda jest národním majetkem a občanům přísluší k ní více méně omezené právo užívací. Na základě toho může stát jakožto majitel státního území s ním libovolně nakládati, měniti i ustanovovati jeho hranice a zcizovati jeho části neb práva. Prakticky to došlo uplatnění v celé řadě koncesí, udělených zahraničnímu kapitálu na exploataci přírodního bohatství Ruska. Zmíněné dispozice státním teritoriem náležejí nejvyšším centrálním orgánům státním.

Nemenší kuriositou jest i úprava *státního občanství* v sovětském státě. Podle čl. 20. sovětské ústavy poskytuje ruská republika veškerá politická práva ruských občanů cizincům, kteří žijí na jejím území, zaměstnávají se prací výrobní a náležejí buď k třídě dělníků nebo sedláků. Místním sovětům přiznává se právo udělovati takovým cizincům státní občanství beze všech formalit. Úplné vyrovnání práv domácích občanů s cizinci ukládá posled-

⁴⁾ These ta obsažena jest v »deklaraci«; symbolicky jest vyjádřena i na erbu sovětského státu.

ním také stejné povinnosti, ku př. sloužiti v rudé armádě. Povinnosti ty však nekonají — aby se to odůvodnilo — pro stát jakožto pro svoji novou otčinu, nýbrž pro *třídu*, neb správněji řečeno komunistickou stranu. Idea státního občanství jest tedy v nynějším Rusku zaměněna čistě svérázným poddanstvím politické straně, komunistické internacionále. »V rudé armádě — dle slov komunisty Reisnera — ochraňuje proletariát *pouze sebe* a svoji revoluci a neslouží žádné druhé třídě...

Základním prvkem sovětské moci jest sověť (rada); pro státní správu jest tudíž směrodatným princip kolegiální. Myšlenka sovětů ovšem není nic nového ani v samotném Rusku: v něm se utvořil prvý ruský sověť dělnických poslanců již v r 1905 po první ruské revoluci.

Sověty jakožto reální jednoty ochraňující zájmy »pracujících« byly po převratu v r. 1917 nadány plnou mocí pro rozhodování ve všech záležitostech vyjímajíc ty, které dobrovolně přenechaly výlučně moci centrální. Podle tehdejších názorů »každý národ neb národnost měl uskutečňovati svoji moc místními a centrálními sověty a sjezdy sovětů dělníků, vojáků, sedláků, kozáků a jiných »pracovních« delegátů. Právo sebeurčení přiznáno každé národnosti až do neodvislosti. Rusko mělo býti federativním spolkem národů i národností.

Pohříchu skutečnost vypadla jinak než sny tehdejších hlasatelů nové éry na světě. Již sovětská ústava byla proniknuta duchem centralismu; při rozpadu někdejší carské říše byl sovětský státní aparát také mnohdy přinucen k aktům centralistickým a nabyv moci nemohl přirozeně čistého federalismu ani potřebovati. Moc sovětů neměla samozřejmě v celém území bývalé říše ruské stejného účinku: někde z taktických důvodů vytvořeny federativní a autonomní územní části, někde bylo nutno pod tlakem okolností se smířiti se samostatností území jiného. Tím struktura nynější republiky ruské stala se dosti složitou a dosud nevykrystalisovanou.

Jádro ruského státu tvoří bývalé »Velkorusko«. V něm zůstalo staré rozdělení na gubernie, avšak ráz jejich je velmi nesejnorodý: 48 gubernií vybudováno jest na zásadách sovětových, 11 oblastí je autonomních a 10 tvoří zvláštní republiky, které kromě místních sjezdů sovětů mají v čele samostatné výkonné komitěty, rady lidových komisařů i vlastní národní komisariáty.

Poslední však jsou v četných ohledech závislé na centrální moci v Moskvě; sami sovětsí právníci prohlašují, že republiky ty »nemohou pretendovati na suverenitu«, ta že je spíše »dekorativního« rázu.

K Velkorusku přidružuje se ještě pět samostatných členů federace: Ukrajina a Bílá Rus, které jsou unitárními socialistickými republikami, dále Chiva a Buchara, které jsou pouze unitárními — nikoli však socialistickými — republikami a zakavkazská federace Gruzínů, Arménů a Azerbejdžanů, utvořená dle vzoru Velkoruska, tudíž socialistická federativní republika. Politické postavení zmíněných republik bylo s počátku podobné tomu, jemuž se těšily »autonomní republiky« ve Velkorusku. Žádných zvláštních nejvyšších orgánů společných nebylo. Teprve spolkovou smlouvou z 30. prosince 1922 upraven jejich vzájemný poměr. Za základ vzata byla konstituce sovětského Velkoruska: nejvyšším orgánem stanoven sjezd sovětů spolku, z něhož volí se centrální výkonný komitét, jeho presidium a rada lidových komisařů. Z komisariátů (ministerstev) *společnými* jsou zahraniční záležitosti, vojenství, zahraniční obchod, doprava, pošta a telegraf: *sjednocenými* pak náročná hospodářství, průmysl, práce, finance a rolnícko-dělnická inspekce. Ostatní komisariáty jsou *autonomní*. Každý člen spolku spravován jest uvnitř svým sovětovým sjezdem, jeho výkonným komitétem, presidiem a radou lidových komisařů. Novou spolkovou smlouvou byla ovšem autonomie členů federace podstatně omezena; všechny dekrety centrálního výkonného komitétu prohlášeny za bezprostředně závazné po celém území federace, zavedeno jednotné občanství, kompetence spolkových orgánů značně rozšířena.

Nejvyššími státními orgány v Rusku jsou celkem 4 kollegia: 1. všeruský sjezd sovětů dělníků, sedláků, příslušníků rudé armády a kozáckých delegátů, 2. všeruský centrální výkonný komitét sovětů. 3. presidium předchozího komitétu, 4. sovět lidových komisařů. Nová ústava nahradila prvý orgán sjezdem sovětů svazu socialistických republik, na místo orgánu druhého pak nastoupily dva: svazový sovět a sovět národností.

Sjezd sovětů jest těleso ohromné: skládá se jednak ze zástupců sovětů v městech, jednak ze sovětů městského obyvatelstva (1 delegát na 25.000 voličů) a ze zástupců gubernských sjezdů sovětů (1 delegát na 125.000 obyvatelův). Za těchto podmínek sjezd čítá

přes 3000 osob; schůze řádné má jednou do roka, avšak může být svolán i mimořádně na přání svazového sovětu neb sovětu národností neb na přání dvou svazových republik.

Svazový sovět čítá 371 členů, kteří se volí na sjezdě sovětů svazu ze zástupců svazových republik proporcionálně dle počtu jejich obyvatelstva. Sovět národností tvoří se ze zástupců svazových a autonomních socialistických republik po 5 delegátech z každé a po 1 delegátu z každé autonomní oblasti; pravidelné schůze jsou třikrát do roka. Třetí kolegium presidium centrálního výkonného komitétu jest orgánem stálým: skládá se ze 7 členů ze svazového sovětu, ze 7 členů ze sovětu národností a ze 7 členů volených zvláště. Čtvrté kolegium rada lidových komisařů mělo býti s počátku pouze orgánem dočasným, leč po rozehnutí ústavodárného shromáždění stalo se trvalým a náleží mu plná moc správy v ruském státě. Počet členů rady činí 18. Vzájemná kompetence výše uvedených kolegií není nijak přesně vymezena; největší působnost vyvinula však rada lidových komisařů. Okolo těchto základních kolegií nakupila se ještě celá řada kolegií speciálních.

Vedle orgánů oficiálních má však Rusko ve svém správním aparátě i orgány *n e o f i c i á l n í*, t. j. orgány komunistické strany. Jejich usnesení provádějí orgány státní; strana zde prostě ukládá státu provedení vlastních cílů. Všechna významnější opatření sovětské moci státní musejí předem býti schválena komunistickou stranou a teprve potom mohou nabýti závaznosti pro sovětské státní orgány.

Mimo uvedené nejvyšší centrální orgány má každá svazová republika ještě svůj vlastní sjezd sovětů, který zase ze sebe volí zvláštní výkonný komitét, který spravuje republiku, když sjezd nezasedá. Stejně tak svazové republiky mají i svoje rady lidových komisařů. Vzájemný poměr těchto orgánů k nejvyšším orgánům svazu není pevně určen; obojí jsou nadány jinou suverenitou, ačkoliv centrální výkonný komitét svazu má právo rušiti rozhodnutí sjezdů sovětů a ostatních orgánů svazových republik. Nutno ovšem podotknouti, že oboje orgány jsou sekce jedné a téže strany (komunistické), což je mezi nimi jednotícím pojítkem.

Stinnou stránkou sovětského zřízení jest *volební právo*. Dokud veškerá moc státní nebyla v rukou bolševiků, hlásali za princip volitelnost všech funkcí, s nimiž spojena jest moc. Jakmile však sami moci nabyli, změnil se ten názor v theorii i praksi. Ne-

zaručuje-li prý volba řádně práci orgánů republiky, sovětská moc přistupuje k principu nominačnímu, »bez předsudku, aniž by to u někoho vzbuzovalo odpor a opovržení«.

Sovětské právo volební dle slov komunisty Reisnera jest organisováno na podkladě »výběru nejlepších pracovních sil pro stát«. Výběr ten však jest velmi umělý a způsoby jeho velmi rozmanité a čistě utilitární. Především sovětské právo volební není v š e o b e c n ý m; náleží pouze třídě »pracujících«. Kdož nejsou »pracujícími«, voliti nemohou.⁵⁾ Postiženi jsou tím nejvíce obyvatelé měst, mezi nimi hlavně inteligence. Další dvojí loket skrývá se v rozlišování mezi »voličem« a »obyvatelem«. Na venkově všichni obyvatelé jsou voliči, v městech však jen ti, kdož vlastně náležejí ke k u r i i dělníků a služebníků v závodech a továrnách, neb ke kurií osob dobývajících si živobytí všeužitečnou prací (řemeslníci) atd. Kurií těch je velmi mnoho: rudá armáda, osoby zabývající se domácím hospodářstvím, zřízení veřejných institucí atd.; prostě každá odborová organizace »pracujících« znamená v městech kurií — kdož jsou mimo, volebního práva nemají.

Přímé volby jsou pouze při volbě městských a selských sovětů; všechny ostatní jsou nepřímé. Při volbě některých orgánů (na př. do svazového sjezdu sovětů) nutno voliti cestou nepřímou i několikrát.

Další vadou sovětského volebního systému jest jeho n e r o v n o s t: voličům z měst poskytuje se přednost před venkovskými. Do svazového sjezdu sovětů připadá — jak již výše uvedeno — 1 delegát na 25.000 hlasů z měst, kdežto z gubernií na 125.000. V gubernských sjezdech sovětů připadá 1 delegát na 2000 městských voličů, ale venkovu z volostí 1 delegát na 10.000 voličů. Podobná nerovnost jest i při volbách do újezdných sjezdů sovětů. Nerovnost hlasování jest však zavedena i v městských volebních »kuriích«. Nejméně delegátů poskytuje se zřízencům (1 na 150 až 200 voličů) nejvíce dělníkům (1 na 50 hlasů). Při tom jest přípustno i to, že jedna osoba může v různých odborových organizacích hlasovati v každé z nich při jedněch volbách, takže jeden volič má několik hlasů.

Při těchto vlastnostech sovětského volebního systému jest přirozeno, že výsledky voleb jsou velmi daleko toho, aby poskytovaly

⁵⁾ Viz str. 52.

obraz smýšlení lidu. Uváží-li se dále, že hlasování jest veřejné, že provádění voleb děje se na mnohých místech způsobu nepřipustnými, lze si snadno vysvětliti umělou většinu komunistů v sovětech, která stoupá tím více, čím jsou volby komplikovanější. Podle statistiky z r. 1922 měli komunisté ve volostných sjezdech sověť 11·7% mandátů, avšak v Svazovém sjezdu 94·9⁹%. Při takovýchto volebních praktikách nelze se proto diviti, že obyvatelstvo se volbám vyhýbá; absence voličů dostihly v Rusku nebývalé výše. Průměrné číslo voličů, kteří se voleb účastní, nečiní ani 21%, což oficiální orgán lidového komisariátu vnitra vysvětluje jednak »samovolnou neúčastí žen«, jednak »obecnými příčinami«.

V čem tyto »obecné příčiny« spečívají dotýčný orgán neuvádí; podle našeho mínění však nejen v naprosto nespravedlivém právu volebním, nýbrž i v celém sovětském systému, založeném na násilí a třídním bezpráví. Systémy takové mohou sice dlouho trvati, přece však jsou stavbou na písku, která sama sebou padne. Nebylo tomu jinde jinak, nebude ani tudíž nynější Rusko výjimkou.

SPRÁVNÍ PRÁVO.

A. Místní správa.*)

Podle sovětské konstituce veškerá moc místní náleží sověťům právě tak jako v centru. Prvý stupeň v organizaci sověťů tvoří sověty selské a městské, jež jsou voleny obyvatelstvem; selské a městské sověty tvoří pak sjezdy sověťů a to volostné (okresní), újezdné (krajské) a gubernské (z celé gubernie). Sověty i sjezdy sověťů volí ze sebe výkonné komitěty. Kromě těchto orgánů však účastny jsou v místní správě vládní orgány jmenované z centra.

Již revoluce v r. 1917 přinesla dalekosáhlé uvolnění mezi mocí centrální a správními orgány místními; když pak krátce na to počaly vznikat sověty dělníků, sedláků, vojáků a jiných třídních stavů a osvojovati si řadu až dosud státních práv a funkcí, nastal ve veřejné správě úplně rozkladný proces. Téměř každá gubernie považovala se za samostatnou republiku, vydávala svoje zákony a dekrety, mnohdy úplně odporující zákonným aktům moci centrální.

*) Stať prof. A. A. Bogolepova.

Sovětská moc ústřední záhy ovšem rozpoznala nebezpečí pro ni z toho plynoucí a proto začala vyvíjeti činnost centralisační. Ústava sovětská z r. 1918 učinila k tomu prvý krok, příkázavši všem místním sovětům prováděti všechna ustanovení vyšších orgánů moci sovětské; místní správa odkázána byla ve své působnosti na záležitosti čistě místního významu. Po konstituci začaly centralisaci prohlubovati různá usnesení všeruského sjezdu sovětů i řada dekretů všeruského centrálního výkonného komitétu.

Centralisaci napomáhal i zjednodušovací proces, kterému sovětový systém při své těžkopádnosti nemohl ujíti, zejména když sovětská vláda jej sama ještě podporovala. Sověty počaly býti z aktivní účasti na správě vylučovány; funkce sovětových sjezdů přenášeny na výkonné jejich komitéty, jimž přiznána nejen pravomoc sjezdu v době, kdy nezasedá, nýbrž i možnost rušiti ve vlastním funkčním období usnesení sovětového sjezdu. Aby výkonné komitéty měly co možno velikou akční volnost, počaly se sjezdy sovětů svolávati po delších obdobích, schůze jejich odročovány, kompetence výkonných komitétů rozšiřována, takže i samotné sjezdy, nadřizené to orgány, dostaly se v některých záležitostech do jejich závislosti. Než i význam výkonných komitétů klesal a funkce jejich přešly na předsednictva komitétů, čímž kolegiální aparát se stále úžil. Předsednictvo výkonného komitétu sovětů gubernských čítá ku př. pouze 7 osob, újezdných (krajských) sovětů jen tři: předsedu jeho náměstka a sekretáře. Ani všeruský výkonný komitét nepodržel svoje funkce jako celek; předsednictvem sice zatlačen z nich nebyl, za to však rozpadl se na několik kolegií po 10 osobách, která se pak zúžila na různé »trojky«.

Postupujícimu úpadku propadly sověty městské i selské. Sověty ty podle ústavy měly býti stále fungujícími orgány; v městech měly se scházeti každý týden a na vesnici jednou za čtrnáct dní. Výkonné jejich komitéty měly vlastně jen ráz výkonných orgánů a nikoli roli orgánu sovět zastupujícího, měly tedy zárodek neživotnosti hned ve svém začátku. Počet delegátů při selských sovětech se zmenšoval: z počátku připadal v selském sovětu jeden delegát na 100 obyvatelů, později však již na 200. Při malém počtu obyvatelstva na vesnici znamenal sovět jen několik osob, který ani nemohl míti nějaký výkonný komitét a který klesl jen na orgán podřízený vyšší instanci.

Při sovětech městských, kde sovětská moc měla co činiti s in-

teligentní vrstvou obyvatelstva, zvolena byla jiná taktika: tvoření sovětů potlačováno a tam, kde vznikly, byla jejich autonomie oklešťována. Byla to zejména dvě opatření, která podfala jejich život: byly podřízeny příslušným gubernským a újezdným sjezdům sovětů a odňaty jim jejich vlastní výkonné komitěty. Počet členů městského sovětu byl rozšiřován, aby pro svoji těžkopádnost stal se nedělným (ve větších městech až na 1000 členů), předpisováno přibíratí do sovětu nejen členy, nýbrž i kandidáty na zmíněnou hodnost, přivlékáno do schůzí co možná hojně dělníků, členů profesionálních organizací, závodních rad z továren atd., schůze místo na týden určovány již jednou za měsíc.

Do zeslabené organizace sovětové zasáhla pak dobře promyšlená centralisace a sice dvojím způsobem. Selské sověty podřízeny jednak újezdným sovětovým orgánům, jednak všeruskému výkonnému komitétu jako nejnižší administrativní instance. U ostatních sovětů proměnily se jejich výkonné komitěty na orgány moci centrální, odloučené úplně od moci sovětů, z nichž původně vyšly a podřízené vždy vyššímu komitétu a v poslední instanci všeruskému centrálnímu výkonnému komitétu, jeho předsednictvu a radě lidových komisařů. Podřízenost ta zavedena i ve směru osobním: členové nižších výkonných komitětů osobně podřízeni a stali se zodpovědnými členům komitětů vyšších. Kdož by vyšší instance poslušni nebyli, stíhají se zvláštním disciplinárním soudem, který může vysloviti i nález, jímž se takový člen komitétu své funkce zbavuje, třebaš byl k ní povolán volbou. Druhý způsob centralisace dál se v jednotlivých oborech veřejné správy. Při výkonných komitétách, které zachvátily celou oblast místní správy, bylo nutno v mnoha případech utvořiti různé sekce, jimž jednotlivá odvětví správy připadla. Nejvyšší orgány státní správy zasáhly zde velmi účinně: vykonávaly vliv na volbu přednostů sekcí, vysílaly svoje zvláštní plnomocníky, kteří mohli zrušiti opatření orgánů místních, sekcím uloženo prováděti nařízení nejen vyššího výkonného komitétu, nýbrž i vyšší odborové sekce. Podřízení sekcí odborovým instancím způsobilo úplnou malomocnost výkonných komitětů, které tak klesly z orgánů rozhodujících pouze na orgány, které s opatřením sekcí, řízených z centra, vyslovují souhlas.

Vzájemná kompetence původně autonomních, nyní však zcentralisovaných správních orgánů sovětských dosud se nevykrysta-

lisovala. Záležitosti celostátního rázu (zahraniční věci, zahraniční obchod, doprava, pošty a telegrafy) zůstaly vyhrazeny národním komisariátům (ministerstvům), jinak možno povšechně říci, že okruh působnosti ve veřejné správě se zúžuje tím více, čím nižší jest instanční pořadí toho neb onoho orgánu (sovětu, výkonného komitétu atd.). Za těchto okolností mají váhu pouze orgány gubernské a újezdné — volostné a selské jsou prostými orgány výkonnými; samospráva vlastně neexistuje.

Centralisace nepostupovala přirozeně všude se stejným úspěchem: někde přímo narážela na odpor. Možnosti přivést libovůli do příslušných mezí ve správní anarchii mnohdy vůbec nebylo. Sovětská moc snažila se sice v rámci svých centralizačních snah zavést nápravu a zřídila zvláštní kontrolní orgán »selsko-dělnickou inspekci« jako zvláštní komisariát v centru, který měl na různých místech v Rusku sobě podřízené sekce. Úkolem zmíněného orgánu bylo kontrolovati operace státních orgánů s peněžními a jinými materiálními prostředky a dozírati, aby všechny dekrety a ustanovení sovětské moci byly uváděny ve skutek. Zvláštním oddělením při sekcích, zvaným »bureau žalob«, bylo uloženo přijímati žaloby občanů na nezákonná jednání státních orgánů. Poněvadž však »selsko-dělnická inspekce« neměla vůči ostatním orgánům žádné exekutivy, zůstal její účel úplně bezvýsledným. V nynější době může i pro k u r a t u r a (soudní orgán obdobný našemu státnímu zastupitelství) podati žalobu pro nezákonná jednání úřadů instancím vyšším, avšak ani to nevedlo dosud k valným výsledkům.

B. Výjimečný stav.*)

Pojem výjimečného stavu z počátku v sovětském právu neexistoval. Bylať plná moc státních orgánů, zejména proslulé »žezvyšajky (mimořádné komise) neomezená. Šestý všeruský sjezd sovětů z 8. listopadu 1918 vybízaje občany, by zachovávali zákony, přinesl rozpoutané libovůli již jakési hranice: bylo totiž prohlášeno, že jen tehdy jest přípustným nedbatí zákonů, jestliže toho vyžadují zájmy občanské války neb boj s protirevolucí.

Neomezená plná moc státní byla uvedena do příslušných mezí

*) Stať prof. N. S. Timaševa.

teprve v poslední době, kdy vydán byl »zákon o mimořádném způsobu ochrany státního pořádku« (8. března 1923). Zákon ten však nepřinesl nijakých novot, nýbrž jest jen zjednodušenou a zostřenou recepcí starých ruských zákonů o výmínečném stavu z r. 1881 a 1892.

Starým těmto zákonům bylo ruskými právníky zejména vytýkáno, že neobsahují žádných garancí proti libovolnému uznání důvodů pro výjimečný stav ze strany moci státní. Sovětský dekret převzal i tuto reakcionářskou závadu; výjimečný stav může býti zaveden, jakmile to vyšší administrativní orgány uznají za nutné. Zjednodušení starých zákonů bylo provedeno tím způsobem, že některá jejich zvláštní ustanovení byla uvedena na zásadu všeobecnou, jednak tím, že některé předpisy byly vynechány, ježto mnohé sankce správních orgánů, ku kterým bylo možno za dřívější doby sáhnouti jedině při vyhlášení výjimečného stavu, jsou nyní jejich normální pravomocí.

Příslušnost výmínečných soudů za výmínečného stavu jest podle sovětského zákona pouze fakultativní; tato zdánlivá mírnost jest však snadno vysvětlitelná. Podle trestního řádu procesního (§ 383) může všeruský centrální výkonný komitét, nejvyšší soud neb národní komisař justice přikázati každou záležitost kterémukoliv soudu, takže předpis o fakultativní příslušnosti výmínečných (vojenských) soudů nemá závažného významu.

C. Veřejno-právní postavení osobnosti.*)

Kdežto většina současných ústav evropských prohlašuje princip rovnosti všech lidí, rozděluje sovětská ústava společnost na »pracující« a »nepracující«. »Pracujícím«, za něž se uznává městský a selský proletariát a chudí sedláci, přísluší diktatura a veškerá moc.

Intelligence, třebaž byla chudou a vyhovovala v mnohém podmínkám stanoveným ústavou pro uznání člověka »pracujícím«, byla přece jen uznána za »nepracující«. Zvláštní dekrety prováděly mimo to třídní dělbu ještě na jiných základech než ústava. Tak ku př. v Petrohradě na jaře 1918 při stanovení přidělu životních potřeb na osobu (пай) bylo obyvatelstvo rozděleno na

*) Stať prof. N. S. Timaševa.

čtyři třídy: první dvě (těžká a lehká fyzická práce) byly uznány za »komunální«, třetí (inteligentní práce) za »nekomunální« a čtvrtá (způsob života bez práce) dokonce za »kontrakomunální«. S tímto dělením souvisela nejen výše přidělu, nýbrž i různá privilegia odiosa: v Petrohradě ku př. osoby třetí a čtvrté třídy byly nuceny pohřbívati zemřelé na cholery. Třídní příslušnost má i vliv na zodpovědnost za činy trestné.

Stejně tak neznámou jest sovětské ústavě zásada nedotknutelnosti osoby, obydlí a majetku. Nově nastolený sovětský režim dopouštěl kde jakému mocenskému orgánu právo ukládati vězení, prováděti domovní prohlídky a konfiskace bez jakýchkoliv důvodů. Stačilo k tomu nejen provinění proti sovětské moci, nýbrž i příslušnost k třídě, sovětům nebezpečné, ba i dřívější veřejné neb společenské postavení! Násilnictví to vyvrcholilo v »rudém teroru«; lvi podíl na něm přináležejí pověstné »čezvyčajné (mimořádné) komisi«. Bezuzdnost v těchto poměrech uznala po čase i sovětská moc státní za nemožnou a vydala řadu dekretů, jimiž mělo býti tomu čeleno; zůstaly však všechny jen na papíře.

V poslední době, kdy činěny pokusy o získání zahraničního kapitálu, stalo se naprosté popírání principu nedotknutelnosti osoby nevhodným a proto bylo zejména uvažováno o zrušení »čezvyčajky«. Pro odpor různých politických činitelů se to však nezdařilo, aby však aspoň něco se k nápravě stalo, byla přejmenována na »Glavnoje političeskoje upravlenije« (hlavní politická správa). Sekce a agenti její jsou po celém Rusku a mají stále velmi rozsáhlou moc: osoby »sociálně nebezpečné« mohou býti ku př. členy komise nejen vypovídány za hranice neb na určitá místa v Rusku, nýbrž i zavírány do táborů k nuceným pracím až na 3 léta bez jakéhokoliv soudního řízení. Nová hospodářská politika přivedla aspoň k částečnému uplatnění i zásadu nedotknutelnosti majetku. Od r. 1921 byly položeny dekretem rady národních komisařů ze 17. října bezuzdným konfiskacím a rekvisicím i nacionalisací majetku jisté meze: rekvisice mohou býti konány pouze za náhradu a konfiskace jako trest, uložený ovšem nejen soudem, nýbrž i orgány správními.

Svoboda práce a stěhování z počátku komunistické éry vůbec nebyla uznána;*) stejně tak omezena svoboda tisku. Aby byl tisk

*) Více o tom viz dále ve stati »Právo práce«.

»nezávislým na kapitálu«, byly čl. 14 sovětské ústavy všechny tiskárny a ostatní materiál sloužící k tisku odevzdán do rukou dělnického a selského proletariátu. Svoboda tisku potlačována již od r. 1917, zřízen zvláštní revoluční tribunál pro tisk a od r. 1922 zavedena censura jako za starého carského režimu.

Svoboda shromažďovací byla sovětskou ústavou nejen plně uznána (v čl. 15), nýbrž shromážděním dělnického a selského proletariátu mělo se vycházeti ze strany státu ještě zvláště příznivě propůjčováním místností, obstaráním otopu atd. Jakmile ovšem nastoupila diktatura komunistické strany, praxe dopadla zcela obráceně. Žádné veřejné shromáždění, pokud není komunistické neb aspoň blízké komunistické straně, se nedovoluje. I neveřejné schůze legálních společností vědeckých vyžadují předchozího úředního povolení, které často bývá odmítáno. Odmítnutí nepotřebuje žádné motivace a není z něho žádné odvolání. Do povolených schůzí má státní správa právo vysílati svého komisaře, který může schůzi rozpustiti.

Pokud se týče svobody shromažďovací těší se zejména zvláštní pozornosti sovětské správy dvě organisace společenské: politické strany a odborové svazy. Právo sovětského Ruska jiných stran politických vyjma komunistickou vůbec netrpí; kdož jsou členy stran jiných, jsou vystaveni persekuci. V té příčině existuje celá řada dekretů — kadeti (konstituční demokrati) prohlášeni ku př. za »vrahy národa« a nařízeno jejich zavírání, stejně tak »praví« a »umírnění« sociální revolucionáři. Dekretem presidia všeruského výkonného komitétu z 16. října 1922 zřízena při komisariátu vnitra komise, jejímž úkolem jest vypovídati a zavírat do koncentračních táborů činitele antisovětských politických stran. Pokud se týče profesionálních svazů jsou trpěny pouze výrobní svazy organisované státní mocí a podřízené všeruskému centrálnímu sovětu odborových svazů; jakékoliv jiné paralelní odborové organisace se nedovolují. Teprve od roku 1922 nastalo v právu spolčovacím jakési ulehčení — soukromé spolky se dovolují s podmínkou, že stanovy jich dosáhnou úředního potvrzení. Při potvrzování stanov se přihlíží k sociálnímu významu spolku, k jeho veřejné prospěšnosti od r. 1914, k jeho politické příslušnosti a k majetkovému stavu. Dnešní postavení občanů v Rusku jest však ještě dnes takové, že politické svobody nemají vůbec a občanská svoboda, t. j. uznání jistých státem nedotknutelných práv člověka jest nepatrná.

STÁT A CÍRKEV.*)

Ethika pravoslavného učení stojí v zásadním rozporu s komunistickými ideami; proto jest přirozeno, že politika sovětů proti církvi musila nastoupiti směr jí nepřívznivý. Pravá svoboda svědomí podle sovětských idejí jest prý svoboda od »náboženských předsudků«; náboženství prohlašováno pro národ za »opium«.

Dekretem rady národních komisařů z 23. ledna 1918 prohlášena byla odluka církve od státu. Současně přestala býti uznávána církev za právnickou osobu — dopuštěno jen, aby existovaly jednotlivé náboženské skupiny občanstva. Každá taková skupina stala se samostatnou církví, která může míti jakékoliv vyznání, pokud se tím neruší státní pořádek a práva občanů sovětského Ruska. Zvláštním dekretem národního komisariátu justice (z 18. května 1920) zrušeny konsistoře, přejmenované na »eparchiální sověty«, nechť náležely jakémukoliv kultu. Podřízenost věřících i kněží biskupovi byla prohlášena za dobrovolnou — pro kněze zejména jen potud, pokud oni sami jsou ochotni omeziti svoji »kultovou působnost«.

Skupiny občanstva toho neb onoho vyznání posuzují se jako soukromé spolky, které nesmějí míti soukromého vlastnictví, které nemohou sobě ukládati žádných dávek a které nemají práv právnické osoby. Budovy a bohoslužebné předměty jsou jim toliko propůjčeny k bezplatnému užívání.

Do kultové skupiny může vstoupiti každý občan téhož vyznání; musí však býti přijat veřejným hlasováním členů. »Skupina« čítá minimálně 20 osob, přes 50 osob činí již náboženskou společnost. O užívání náboženských předmětů a budov jest nutno učiniti zvláštní smlouvu s místním sovětem, jakožto zástupcem státu, jenž považuje se za jejich majitele.

Chrámů může býti používáno současně i k účelům nenáboženským; vyžadují-li toho bytové, zdravotní, kulturní neb jiné účely, neb i výzvy »pracujících«, mohou býti zavřeny, třeba smlouva od konfesijní skupiny nijak porušena nebyla.

Konati bohoslužebné úkony mimo chrám jest zakázáno; stejně tak není dovoleno na veřejných místech vyvěšovati ikony neb jiné náboženské předměty. Procesí na ulicích, ba i nošení

*) Stať prof. N. S. Timaševa.

korouhvi i vyzvánění při pohřbech jest přípustno pouze na úřední povolení.

Ze škol náboženství odstraněno vůbec; vyučování jeho jest přípustno pouze soukromě na zvláštních kursech a to teprve u osob, které dospěly 18 let věku. Před tou dobou jest to zakázáno, poněvadž prý se tím zatemňují dětské hlavy.

Kromě farních kostelů všechny ostatní chrámy a kláštery s veškerým majetkem byly likvidovány. Kláštery sice činily proti tomu pokusy, že se přetvořovaly na pracovní komuny, sovětská moc však brzo věc prohlédla a nařídila, aby mezi klášterními obyvateli byl zjištěn »pracovní element« a ti, kdož užívali církevního majetku, dále aby členové zvevidované pracovní komuny směli používatí chrámu dle obecných pravidel po dohodě s místním sovětem.

Postavení duchovenstva i jinak ztísněno: zbaveno aktivního i pasivního volebního práva, zařazeno k »nepracujícím«, zakázán mu přístup k veřejným hodnostem. Pokud se týče pracovní povinnosti, není pro ně stanoveno žádných výjimek; jsou povinni i sloužiti ve vojsku stejně jako jiní službou vojenskou povinni.

OCHRANA MLÁDEŽE.*)

Vliv světové i občanské války vykonal zhoubný vliv na úroveň výchovy mládeže: list »Pravda« z r. 1923 (č. 51) mluví o sedmi milionech zpustlých dětí. Dětská zločinnost ku př. v Petrohradě proti roku 1913 stoupla desetkrát a nabyla i závažných forem. Dětský banditismus a v době hladu i tvoření se tlup za účelem lidojedství ukázaly se v Rusku v celé hrozné pravdivosti. V zápětí s tím nebývalou měrou rozmohla se u dětí prostituce a venerecké nemoci.

Sovětská vláda snažila se tomu čeliti různými opatřeními: utvořena zvláštní »rada pro ochranu dětí«, různé komise s tímž účelem, dětská milice; nyní ochranou dětí jest pověřena »dětská sociální inspekce«. Úkolem jejím jest odstraňovati zpustlost mládeže, ochrana před prostitucí, před jejím vykořisťováním, špatným nakládáním v rodinách a pod. Orgány zmíněné inspekce jsou dětští sociální inspektori, zvaní též bratry neb sestrami sociální

*) Stať prof. A. V. Maklecova.

pomoci. Inspektorem takovým může se státi každý zachovalý občan mající dostatečné vzdělání (k tomu účelu slouží i zvláštní kursy), je-li aspoň 21 roků stár. Instituce dětské sociální inspekce není jinak pro Rusko nic nového, neboť již od r. 1910 existovali u ruských soudů pro nedospělce zvláštní opatrovníci dle anglo-amerického vzoru »probation officers«. Z veliké řady úkolů, které dětským inspektorům byly uloženy, nesplnilo se však téměř nicého; podle prohlášení národního komisaře zdravotnictví Semašky činnost jejich se v ruských prostorách »rozplynula«.

S institucí dětské sociální inspekce těsně souvisí organizace »přijímacích a rozdělovacích středisk«. Do nich se dopravují nedospělci zadrženi pro činy trestné, prostitutky, tuláci a jiné osoby pro veřejnost obtížné. Děti nemají v takovém »přijímacím domě« setrvat déle sedmi týdnů; odtud mají býti dány do sanatoria neb do dětského útulku neb jiného ústavu, neb vráceny rodině.

Veliký vzrůst zpustlosti mládeže vyvolal nutnost založení četných dětských útulen. Avšak pro nedostatek peněz záhy zanikly; ty, které zůstaly, vlastně živoří. I v samotné Moskvě tyto »dětské domy« jsou ve stavu zbědovaném. Semaško doznává, že děti v nich mají hlad, jsou rozedrané a zachvácené nemocemi; pro 8 dětí nebylo možno ku př. poskytovat více než $\frac{1}{4}$ kg mýdla na 14 dní. Úmrtnost za takových okolností je velmi značná.

Aby žalostnému stavu bylo aspoň trochu odpomoženo, musila sovětská moc sáhnouti k prostředku, který s počátku úplně potírala: dávatí opuštěné děti do soukromých rodin, (t. zv. soukromý patronát). Vydána byla o tom zvláštní pravidla, nezbytně ovšem politicky zabarvená. Výběr rodin děje se totiž v prvé řadě na základě dobrozdání místních organizací komunistických; pro poručenství zřizují se dotyčným nezletilcům buď jednotliví poručníci, neb jeden poručník pro více nezletilých (kolektivní poručenství). Poslední mají opět býti vybíráni z komunistických pedagogů.

Mezi selským obyvatelstvem se instituce soukromého patronátu příliš neujala, takže stav opuštěné mládeže zůstal i nadále velmi trudný.

Pro trestné činy spáchané nezletilými jest příslušnou zvláštní komise, která jest zřízena gubernskými a újezdnyými sekcemi národní výchovy. Komise ta skládá se ze tří členů: předsedy-pedagoga, lékaře a soudce. Komise může užívatí proti delinkventům jen opatření pedagogického rázu (dozor rodičů, umístění v »dětském

domě* neb v léčebnách pro duševní choroby, poučování a pod.), jsou-li mladší 14 let; starší (do 18 let), nedostačují-li uvedené prostředky, mohou býti odevzdáni soudu. Zasedání komise jsou neveřejná. Pohříchu instituce zmíněných komisí minula se svého účinku, neboť na mnoha místech pro nedostatek způsobilých osob se nemohly ani utvořiti.

Delinkventi starší 14 let mohou býti po rozsudku odevzdáni do donucovacích pracoven, jichž v Rusku je pouze sedm. Při tomto malém počtu jsou přirozeně za nynějších poměrů nedostačující. Dvě třetiny odsouzených nezletilých delinkventů odbývají si trest ve věznicích s dospělými, profesionálními zločinci. Při tom z nedostatku jiných vhodných osob jsou mnohdy za učitele ve věznicích používáni i dospělí arestanti, kteří svou inteligencí se k tomu hodí. Křiklavé tyto poměry budily sice několikrát odpor a protesty od samotných reprezentantů sovětské moci (na př. Lunačarského), leč k nějaké nápravě nedošlo.

(Příště dále.)

Volf Josef:

Norimberští nakladatelé právních sbírek pro Čechy.

V druhé pol. 17. a v první pol. 18. stol. byly vydávány skoro pravidelně právní prameny a právnícké spisy pro Čechy nákladem norimberských nakladatelů a knihkopců, z nichž nejstarším a pro náklad spisů Jana Jakuba ryt. Weingartena nejdůležitějším jest *Jan Zieger*, jenž měl od r. 1678, ač protestant, povolení, přijížděti do král. českého a zde prodávati v době jarmarků svým i jiným nákladem vydané spisy. Měl tu svého zástupce a ukládal svůj prodejní sklad v době mimotržní do uzamčené místnosti, neboť výsady pražských knihkopců nepřipouštěly, aby cizí knihkupci i v době mimojarmareční mohli knihy prodávati.¹⁾ Stávalo se ovšem často, že byl tento zákaz porušen, z čehož vznikaly vždy nepříjemné zápletky. Z pražských knihkopců odvážili se pouze ojediněle *Mikuláš Hösing* a *Jindřich Albrecht* vydati vlastním nákladem objemnější právnícké spisy; třetí z tehdejších pražských knihkopců *Bernard Keverle* či *Keberle* se k podobnému kroku vůbec neodhodlal. Rovněž ne čtvrtý: *Quirinus Kefer*.

¹⁾ Srv. Volf, Cizí knihkupci na pražských trzích v 17. a 18. stol. Topičův Sborník 1922, str. 266—72.